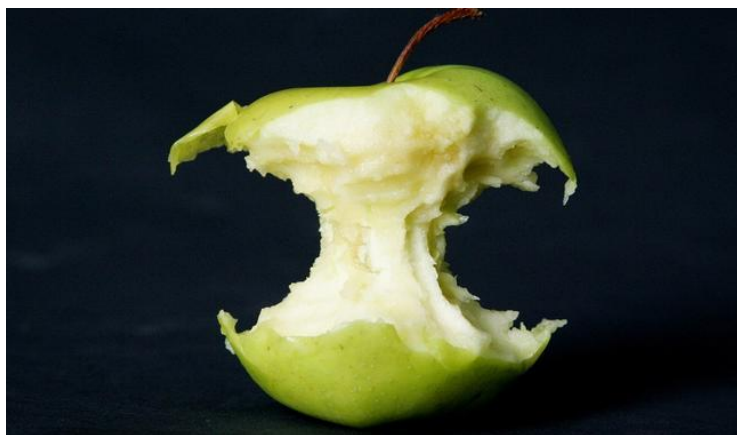


Inovācijas ir ceļš uz turību

Vai Latvijas kopprodukts ir tikai divu iPhone vērts?



Arī fiziķim Ņūtonam atklāsme dzima, ābolam uzkrītot uz galvas. Foto: Oļesja Sokolova, F64

Ingrīda Kariņa-Bērziņa, Zvērinātu advokātu biroja „Raidla Lejiņš & Norcous” partnere

Skaitļi runā paši par sevi. Septembra sākumā iznākušajā Pasaules Ekonomikas foruma "Globālās konkurētspējas indeksā 2012-2013", vērtējot inovāciju līmeni, starp 144 valstīm Igaunija ieņēma 33.vietu, Lietuva 47. un Latvija 68.vietu - tieši aiz Zambijas. Likumsakarīgi, ka inovāciju līmenis atspoguļojas vispārējā konkurētspējā, kur, kā jau ziņots, Igaunija ieņem 34. vietu, Lietuva 45. un Latvija 55. vietu pasaulē.

Labās ziņas ir tās, ka Baltijas valstīs infrastruktūra un efektivitāte ir atrisinātas tik tālu, ka būtiski uzlabojumi šajās jomās nav vairs nepieciešami, lai nodrošinātu konkurētspēju. Mums ir daudz priekšrocību: ātrs internets, augsts platjoslas interneta un mobilo sakaru pārklājums, spējīgi zinātnieki un programmētāji.

Tomēr, kā pierāda 67 valstis, kuras ir inovatīvākas par Latviju, ātrais internets pats par sevi nerada bagātību. Baltijas valstis vēl joprojām ir valstu grupā, kuras ir pārejas posmā uz attīstītāko (lasi: bagātāko) valstu virsotni, un šo pāreju nodrošina vienīgi inovācijas.

Ko tad īsti nozīmē tik bieži dzirdētais termins "inovācijas"? Uzņēmējdarbības zinātnes "tēvs" Pīters Druklers (*Peter Drucker*) to ir definējis šādi: "Inovācijas ir uzņēmējdarbības pamats...darbības, kuras apveltī resursus ar jaunu kapacitāti bagātības radīšanai." Inovācijas aptver visus tirgū izmantojamus jauninājumus - no Edisona kvēlspuldzes līdz nanotehnoloģijām. Ja tās prasmīgi izmanto, inovācijas var radīt milzu vērtību to izgudrotājiem, komercializētājiem un valstīm. "J.P. Morgan" ekonomisti lēš, ka no "Apple Inc." tikko tirgū palaistā *iPhone 5* ASV kopprodukts gada laikā pieaugs par 0,5% jeb 12,8 miljardiem ASV dolāru.

Salīdzinājumam: Pasaules Banka uzskata, ka Latvijas kopprodukts 2011.gadā bija 28,25 miljardi ASV dolāru - tāpat nedaudz virs diviem iPhone.

Nav brīnums, ka inovāciju veicināšana ir kļuvusi tik aktuāla. Fakts, ka pēc četriem krīzes gadiem dārgo iekārtu ražotājs "Apple" ir pasaules visu laiku vērtīgākais uzņēmums (ap 623 miljardu ASV dolāru), liecina, ka spēja veidot un apmierināt pircēju vēlmes tieši ar inovatīvajiem produktiem ir ļoti, ļoti vērtīga.

Arī Latvijā ir mēģinājumi radīt apstākļus, lai šeit izveidotos ja ne "Apple", tad vismaz godīga atbilde Igaunijā tapušajam "Skype". Tiek radīti tehnoloģiju pārnese centri, augstskolu inovāciju centri, studiju programmas inovācijās, inovāciju veicinošas atbalsta programmas. Vai pūļu nav bijis gana, lai no tā visa rastos kārotās inovācijas?

Pagaidām atbilde ir: vēl nē. Tieši vājie inovāciju rādītāji iedragā Latvijas kopējo konkurētspēju. Patentu pieteikumos uz miljons iedzīvotājiem esam 30.vietā no 144 valstīm (vismaz esam priekšā Lietuvai!). Inovācijas kapacitātē - 49.vietā. Zinātniskās pētniecības institūciju kvalitātē un sadarbībā ierindojamies 58.vietā, bet uzņēmumu ieguldījumos pētniecībā esam tikai 67.vietā. Valsts pasūtījumos augstajās tehnoloģijās esam godpilnajā 85.vietā. Un visbēdīgāk: zinātnieku un inženieru skaita ziņā 144 valstu konkurencē esam tikai 110.vietā.

Ir skaidrs, ka nekavējoties jārikojas stratēģiskā līmenī, lai risinātu situāciju. Bet kā uzņemt jaunu kursu?

Manuprāt, inovāciju veicināšanai ir trīs prioritāras darbības. Pirmkārt, apzināties, kas tieši kavē un veicina šo procesu Latvijā. Piemērs: Anglijā 2011.gadā premjers Kamerūns uzdeva neatkarīgiem ekspertiem izvērtēt, kas tieši kavē inovācijas un izaugsmi. "Hargreaves Report" ekspertu secinājums bija, ka pie vainas ir novecojusī intelektuālā īpašuma tiesību sistēma, un tam sekoja desmit konkrēti priekšlikumi situācijas uzlabošanai. Kāpēc Latvijā nevarētu analizēt šādu jautājumu?

No tā izriet otra prioritāra darbība: arī bez ekspertu konkrētajiem secinājumiem ir skaidrs, ka jāuzlabo intelektuālā īpašuma tiesību sistēma un - ne mazāk svarīgi - apziņa par šīm vērtībām. Latvija ieņem 57.vietu pasaulē tieši intelektuālā īpašuma aizsardzības jomā (aiz Ķīnas, kura ir 51.vietā). Tieši šīs sistēmas nepilnības rada situāciju, ka izgudrojumi nerodas (un netiek patentēti), jo izgudrotājam patentēšanas sistēma ir nedraudzīga un ekonomiski neattaisnojama un tiesu prakse neprognozējama un necaurredzama. Ja izgudrojums nav aizsargājams, tad investori tajā neieguldīs, pētnieki nesaņems naudu, jauni izgudrojumi netaps. Viss apstājas.

Līdzīga situācija ir ar preču zīmēm: nesen veiktais pētījums pārsteidz ar to, ka no 500 TOP Latvijā radītiem zīmoliem mazāk kā puse ir reģistrēta. Nezināšana? Vai neuzticēšanās?

Nemaz nerunāsim par autortiesībām. Valsti, kurā augstas amatpersonas publiski lielās ar filmu nesankcionētu lejuplādēšanu, nevar saukt nekā citādi kā par pirātu paradīzi. Varam ilgi debatēt likuma nianšes un jautājumu par atlīdzības samērību (un šādām debatēm ir jānotiek), tomēr, ja pieņemam, ka ekonomisko izaugsmi nodrošinās tikai un vienīgi inovācijas, tad mums ir jāizaug par valsti, kurā inovāciju juridiskais pamats - intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība - ir pašsaprotama lieta.

Trešā neatliekamā darbība: sakārtot izglītību. Neiedziļinoties aktuālajās debatēs par to "kā sakārtot izglītību", plikie skaitļi liecina, ka ir jāpilnveido pētniecības kvalitāte un zinātnieku sadarbība, un ir jāpalielina zinātnieku un inženieru skaits. Un, protams, jāizglīto studenti par intelektuālo īpašumu, lai arī Latvija kļūtu par valsti, kurā inovācijas (un "izrāviens") ir nevis sauklis, bet īstenība.

Šie un citi jautājumi tiks apspriesti Baltijas Komerctiesību konferencē "Intellectual Property and Innovation in the Baltic Region" Rīgas Ekonomikas augstskolā 27. septembrī. Sīkāka informācija par [konferenci lasāma te](#).

Autore ir zvērināta advokāte, patentpilnvarotā, "Raidla Lejiņš & Norcous" biroja partnere, intelektuālā īpašuma tiesību pasniedzēja Rīgas Juridiskajā augstskolā, komerciesību pasniedzēja Rīgas Ekonomikas augstskolā.